

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С. СКОВОРОДИ
КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ І МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ
ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД "ХАРКІВСЬКИЙ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ТУРИЗМУ"**

ГЕОГРАФІЯ ТА ТУРИЗМ

**Матеріали III Всеукраїнської
науково-практичної Інтернет-конференції
Харківського національного педагогічного університету
ім. Г.С. Сковороди
(26 лютого 2020 р., м. Харків)**

**Харків
2020**

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди
Кафедра географії і методики викладання географії
Обласний комунальний заклад "Харківський організаційно-методичний
центр туризму"**

ГЕОГРАФІЯ ТА ТУРИЗМ

**Матеріали III Всеукраїнської
науково-практичної Інтернет-конференції
Харківського національного педагогічного університету
ім. Г.С. Сковороди
(26 лютого 2020 р., м. Харків)**

**Харків
2020**

УДК: 338.48:911: 37:502:551:63

Редакційна колегія:

О.Г. Стадник – к. пед.н., професор кафедри географії та методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

А.В. Губа – д.пед.н, професор кафедри суспільно-правових дисциплін і менеджменту освіти Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

В.В. Піткевич – к.і.н, доцент, завідувач кафедри географії та методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

Ю.І. Муромцева – к.е.н., доцент кафедри географії та методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди.

С.В. Некос – к.г.н, доцент кафедри географії та методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

В.Д. Холодок – к.наук з держ управління, директор обласного комунального закладу "Харківський організаційно-методичний Центр Туризму".

До друку та в світ
дозволю

Директор інституту інформатизації освіти
проф. А.І. Прокопенко

*Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди
протокол № від 11.03.2020*

Географія та туризм: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди (26 лютого 2020 р., м. Харків) / за заг. ред. Муромцевої Ю.І.- Харків:ХНПУ ім.Г.С.Сковороди, 2020. – 295 с.

У збірнику представлено матеріали, присвячені актуальним питанням сучасної географічної науки та туризмознавства.

Розглянуто освітні тенденції у галузях географії, краєзнавства та туризму, проблеми природокористування, фізичної та економічної географії, висвітлено питання про стан і розвиток туризму в світі та Україні, туристичних ресурсів, природної та культурно-історичної спадщини України.

Для викладачів, аспірантів, магістрів, студентів вищих навчальних закладів.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, галузевої термінології, наявність плагіату, імен власних та інших відомостей.

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, 2020

<i>Т. Г. Ткаченко</i>	
НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ	187
<i>Т.А. Бутенко, С.І.Сисоєва, Т.Г. Ткаченко</i>	
РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНИХ БРЕНДІВ DESTINATION CELIЩA ДОКУЧАЄВСЬКЕ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	191
<i>Н. Sukhanova, V. Ushakov, M. Kupreenko</i>	
OPPORTUNITIES OF THE STAROVERDYANSK AND BOGATYR FORESTS FOR COMPETITIVE TOURISM OF STUDENT YOUTH	194
<i>В. П. Лисенко</i>	
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ ТУРИСТИЧНИХ БРЕНДІВ	200
<i>В. М. Іванова, О. М. Шелудько</i>	
ПРИРОДНІ РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК УМОВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ	203
<i>В. В. Єсінов</i>	
АНАЛІЗ РЕКРЕАЦІЙНО - ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	211

Розділ 5. Соціально-економічні та демографічні проблеми сучасності

<i>Ю. І. Муромцева</i>	
ПЕРЕПИС НАСЕЛЕННЯ – ЯК АТРИБУТ ДЕРЖАВНОСТІ ТА НЕОБХІДНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	215
<i>О. О. Афоніна</i>	
ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАСЕЛЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ	226
<i>Н. М. Проценко</i>	
ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ В КОНТЕКСТІ ДЕМОГРАФІЧНИХ ВИКЛИКІВ	233
<i>Я. Г. Ткаченко, О. Г. Корнус, А. О. Корнус,</i>	
ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАХВОРЮВАНOSTІ ТА ПОШИРЕНOSTІ ХВОРОБ ОРГАНІВ ТРАВЛЕННЯ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	238
<i>О.В. Забєлін</i>	
СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОГО РОЗВИТКУ НАСЕЛЕННЯ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	245
<i>І.В. Ченєгін</i>	
ЗМІНИ НАПРЯМКІВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ	251
<i>Н. В. Чир, Р. Є. Качаровский, О. В. Антипюк, І. В. Єрко</i>	
ПОШТОВИЙ ЗВ'ЯЗОК – ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	257
Анотації	265

10. Філіппов Ю.О. Хвороби органів травлення в Україні: якість медичної допомоги населенню // Новости медицины и фармации. Гастроэнтерология (239) 2008. URL: <http://www.mif-ua.com/archive/article/4840>

УДК 911.37

***Забєлін Олександр Вікторович**
магістр І року навчання спеціальності
«Середня освіта. Географія»,
Харківський національний педагогічний
університет ім. Г. С. Сковороди,
м. Харків
Науковий керівник - **Юлія Ігорівна Муромцева**
к.еон. н., доцент кафедри географії і
методики викладання географії,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди,
м. Харків*

СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОГО РОЗВИТКУ НАСЕЛЕННЯ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Забезпечення умов демографічного розвитку населення є одним з пріоритетних інтересів в основі державної політики України. Демографічна ситуація відображає соціально-економічний розвиток та є показником суспільного розвитку держави.

Мета даної публікації – провести соціально-географічний аналіз демографічного розвитку населення Харківської області.

В сучасних умовах для формування розвитку потенціалу області посилюється актуальність досліджень демографічної складової суспільства [2].

Дослідження демографічного розвитку, враховуючи особливості сучасних процесів в Харківській області, можна відмітити внесок наступних вітчизняних фахівців: Немець Л.М., Сегіда К.Ю., Немець К.А. [4]. Зокрема в роботі Афанасьєвої Ю.В. [1] розглянуто оцінки демографічного розвитку на прикладі Харківської області.

Проте, комплексне всебічне дослідження має проводитись із застосуванням сучасної методологічної бази соціальної географії, що дозволить всебічно дослідити особливості демографічного розвитку.

Використовуючи різні аспекти для визначення рівня демографічного розвитку на основі різних даних проаналізуємо демографічну ситуацію в Харківській області.

Харківська область вирізняється високим рівнем суспільного розвитку, проте щороку чисельність населення зменшується. В останні роки спостерігаються інтенсивні міграційні процеси, які в значній мірі впливають на структуру населення та особливості його відтворення.

Окрім того, територіально регіон неоднорідний за рівнем як економічного, так і демографічного розвитку, адже в окремих районах демографічна ситуація дещо покращується і вони близькі до виходу з демографічної кризи, в інших – зберігаються тенденції до погіршення демографічної ситуації [4]. Існує безліч факторів, що впливають на динаміку демографічних процесів у Харківській області, основні з них можна об'єднати у п'ять груп.

Першу групу можна інтерпретувати як соціально-економічну, її формують такі показники: щільність населення, міграційний приріст, частка осіб молодше працездатного віку, частка осіб працездатного віку, малі підприємства, заробітна плата, оздоровчі заклади, забруднення повітря [4].

Другу групу можна інтерпретувати як економіко-демографічну, яку об'єднує міграційний приріст за рахунок зовнішньої міграції, забезпечення житлом, надходження інвестицій.

Третю групу можна інтерпретувати як міграційну, її формують показники: чисельність вибулих (в межах області), чисельність прибулих (зовнішня міграція), загальна міграція, пасажирообіг, як показник, сприяючий активним міграційним переміщенням [4].

Четверта група – демографічно-регресивна, вона об'єднує показники: смертність, природний приріст, частка осіб працездатного віку, частка осіб

старше працездатного віку, частка чоловіків старше працездатного віку, що обумовлює високе демографічне навантаження і відповідно призводить до підвищення рівня смертності [4].

П'яту групу інтерпретовано як демографічно-прогресивну, утворену такими показниками, як народжуваність, частка осіб молодше працездатного віку, введення житла в експлуатацію, надходження інвестицій [4].

Найкращім чином популяцію населення характеризують її чисельність, яка допомагає визначити динаміку популяції, що має соціально-демографічне значення. На зміну чисельності населення, як відомо, впливають три основні чинники: народжуваність, смертність та міграція. Демографічна ситуація в Харківській області відображає загальні закономірності демографічного розвитку країни, якому притаманна щорічна депопуляція населення [1].

Проводячи аналіз загальної чисельності населення за період з 1991 по 2019 роки необхідно зазначити, що в області спостерігається поступове зменшення чисельності населення з 3194,8 тис. до 2675,6 тис. осіб [5]. (рис. 1)

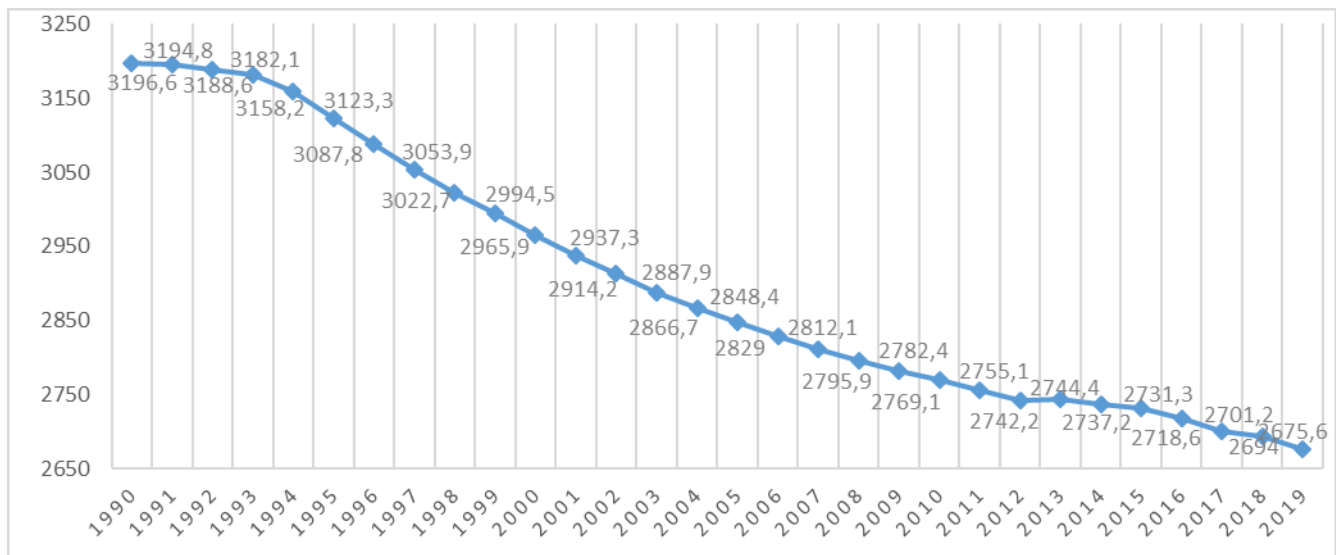
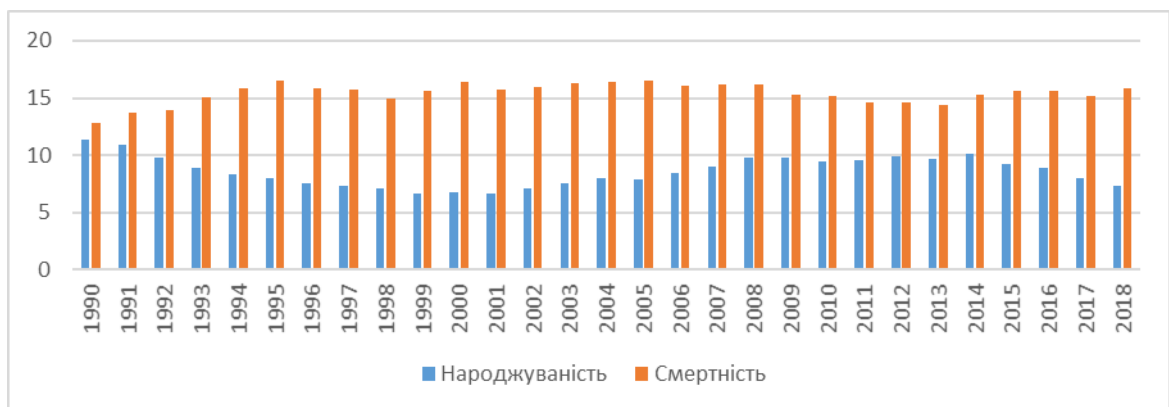

Рис. 1. Динаміка розвитку населення (тис. чол.) Харківської області 1990-2019 рр. (побудовано автором за даними [6-8])

Співвідношення чисельності міського і сільського населення характеризують процеси урбанізації. Так, за період 1991-2019 рр. загальна

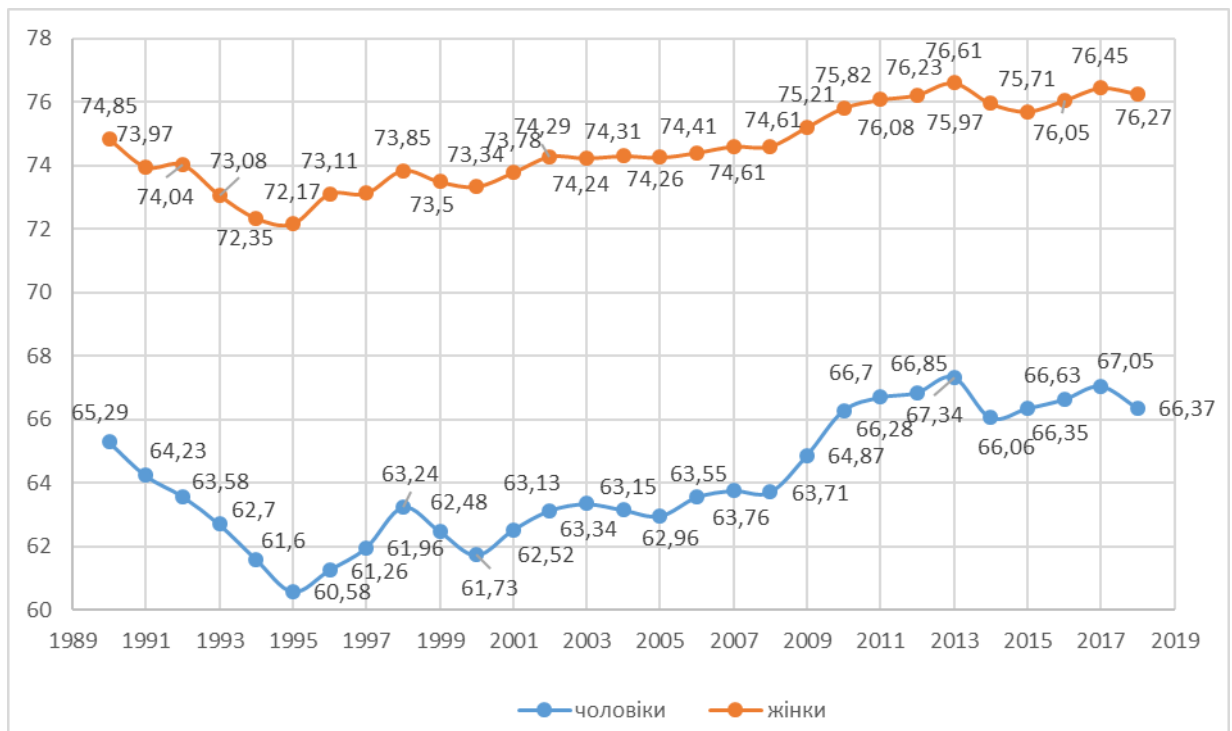
чисельність міського збільшилась за рахунок зменшення сільського населення Харківської області, що свідчить про постійний рух населення з периферії до міст у пошуках робочих місць та кращих умов життя.

Протягом досліджуваного періоду спостерігався від'ємний природній приріст населення. Така ситуація пов'язана з високим рівнем смертності, який супроводжувався низькими показниками народжуваності, високою смертністю серед працездатного населення. (рис. 2)

**Рис. 2 Динаміка співвідношення народжуваності та смертності (на 1000 чол.) Харківської області 1990-2018 рр.
(побудовано автором за даними [6-8])**

Щодо середньої тривалості життя, то цей показник в період з 1990 р. по 2018 р. зріс з 70,31 до 71,40 років для обох статей. Спостерігається підвищення тривалості життя для чоловіків з 65,29 до 66,37 років. Серед жінок за визначений період цей показник підвищився на 1,5 роки, досягнувши позначки 76,2 років, хоча за останній рік спостерігається тенденція до його зниження [5]. (рис. 3)

**Рис. 3 Динаміка тривалості життя населення Харківської області 1990-2018 рр.
(побудовано автором за даними [6-8])**

Говорячи про показник міграційного приросту в області, можна стверджувати, що його крива має хвилястий характер [2]. Так, якщо у 2016 р. прибулих було 17915 чол., то в 2017 р. кількість виросла до 55076 чол. більш ніж втричі. Наступні два роки відрізняються нестабільністю показника міграції: в 2018 р. в області виявлено 51804 осіб, що мігрували, а в минулому році – **48296** осіб [5]. Такі флуктуації пов’язані, в першу чергу, з соціально-економічною і політичною ситуацією в країні.

Отже, на основі аналізу демографічної ситуації в Харківській області в період з 1991 р. по 2019 р. можна зробити деякі висновки, які характеризують негативні тенденції демографічних показників. Показники смертності в області перевищують показники народжуваності в середньому в 1,5 разів, а за 2019 р. у 1,7 разів. Спостерігається поступове старіння населення області, що за рахунок зниження коефіцієнта народжуваності свідчить про процеси депопуляції [3].

Таким чином, демографічна ситуація, що склалася в Харківській області, в більшому ступені відноситься до показників, що характеризують

несталий розвиток регіону. Причини цього полягають як в економічній, так і в соціальній площині і подальший поступовий сталий розвиток регіону можливий лише за умови покращення якості життя населення області. З огляду на вище сказане на державному і місцевому рівнях необхідно:

- в першу чергу, визнання того, що демографічна складова є однією з важливіших передумов сталого розвитку держави через можливість виникнення загрози трудоворесурсної безпеки держави, що може призвести до незворотних економічних і соціальних наслідків;

- здійснення заходів, направлених на покращення соціально-побутового і екологічного добробуту населення;

- збільшення фінансування систем пенсійного забезпечення і соціального захисту населення у зв'язку з інтенсивним постарінням населення області;

- впровадження новітніх і розвиток працевлаштовуючих високих технологій через зниження чисельності населення працездатного віку, що може призвести до виникнення дефіциту робочої сили на ринку праці.

Література:

1. Афанасьєва Ю.В. Демографічна ситуація як фактор сталого розвитку регіону / Афанасьєва Ю.В. – Х.: ХарРІ НАДУ при Президентіві України, 2015. – 5 с. – Режим доступу <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2016-5/doc/4/10.pdf>
2. Муромцева Ю.І. Внутрішньо переміщені особи в Україні та їх вплив на ринок праці регіону «Економіка»: Збірник наукових праць /За заг. ред. акад. АПН України І.Ф. Прокопенка. - Харків: ХНПУ, 2015.-Вип.15.-200 с.- С.69- 77.
3. Муромцева Ю.І. Статистична оцінка й прогноз закономірностей формування трудового потенціалу населення в перехідний період. Автореф. дис. канд. екон. наук.- К.- 2002.- 20с.
4. Немець Л. М., Сегіда К. Ю., Немець К. А. Демографічний розвиток Харківського регіону: монографія / Л. М. Немець, К. Ю Сегіда, К. А. Немець. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 200 с. – Режим доступу http://soc-econom-region.univer.kharkov.ua/wp-content/uploads/2017/07/NiemetsSegidaNiemets_monograph.pdf

5. Офіційний сайт Головного управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://kh.ukrstat.gov.ua/naseleennia-1995-2012rr>
6. Харківська область у 2010 році : стат. щорічник / [Під ред. О. Г. Мамонтової]. – Х.: Головне управління статистики у Харківській області, 2011. – 568 с.
7. Харківська область у 2013 році : стат. щорічник / [Під ред. О. Г. Мамонтової]. – Х.: Головне управління статистики у Харківській області, 2014 . – 492 с.
8. Харківська область у 2017 році : стат. щорічник / [Під ред. О. Г. Мамонтової]. – Х.: Головне управління статистики у Харківській області, 2018. – 472 с.

УДК 911.37

Чепегін І.В.

*магістр I року навчання спеціальності
«Середня освіта. Географія»,
Харківського національного педагогічного
університету ім. Г. С. Сковороди,
м. Харків*

Науковий керівник – Піткевич В.В.

*к.і.н., доцент кафедри географії
та методики викладання географії
Харківського національного педагогічного
університету ім. Г. С. Сковороди.*

ЗМІНИ НАПРЯМКІВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ.

Постановка проблеми. Трудова міграція зараз є однією з найактуальніших проблем сучасної України, адже за різними даними ЗМІ та державної прикордонної служби від 3 до 5 млн. осіб [2] постійно знаходяться поза межами нашої держави в якості трудових мігрантів. За останніх п'ять років в наслідок падіння економіки, стрімкої інфляції, падіння промислового виробництва, складної ситуації на сході України, відкриття безвізового режиму з країнами ЄС трудові міграційні процеси стали стихійним явищем.